

TEMEIURILE DEGREVĂRII DE PROBAȚIUNE

THE GROUNDS OF RELEASING FROM PROBATION

Felicia CHIFA, magistrul în drept, lector,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The important facts for the fair settlement of the civil case become known through the activity of probation, at the same time according to the procedural law, there are facts, which although they are important for the cause, do not need to be proven. The Civil Procedural Code stipulates in art.123 that the participant of a civil trial will be released from the obligation of probation if the facts are unanimously known, are established by an irrevocable court decision. Furthermore, from art.131 par. (4) CPC we can deduce that the same effect has the recognition of the facts by the opposing party.

Cuvinte-cheie: *probațiune, fapte, hotărâre judecătorească, sentință, recunoașterea faptelor, efect prejudicial.*

Faptele importante pentru soluționarea justă a cauzei civile devin cunoscute prin activitatea de probare. În legislația procesuală sunt prevăzute fapte care, deși au importanță pentru soluționarea justă a cauzei, nu necesită a fi dovedite. Codul de procedură civilă prevede în art.123 că participantul unui proces civil va fi eliberat de obligația probațiunii în temeiul faptelor unanim cunoscute și celor prejudicial stabilite, iar coroborând art.123 CPC cu art.131 alin. (4) CPC deducem că același efect îl are și recunoașterea faptelor de către partea adversă.

Faptele de notorietate publică (unanim cunoscute). Literatura de specialitate determină faptele notorii, ca fapte ce sunt cunoscute unui cerc nedeterminat de persoane, inclusiv instanței de judecată, [1, p.16-17] sau ca fiind fapte care trebuie să fie cunoscute într-o regiune fiecărei persoane cu deprinderi de viață, inclusiv și judecătorului care soluționează cauza [2, p.180].

Faptele notorii sunt similare faptelor material-juridice care trebuie dovedite, însă cele din urmă devin cunoscute prin probațiune urmând toate etapele acestei activități, guvernată de regulile principiului nemijlocirii. Faptele notorii nu urmează toate etapele probațiunii, dar, totuși, nu sunt total izolate de aceasta, căci, la prima etapă, se impune sarcina determinării circumstanțelor ce au importanță pentru soluționarea justă a cauzei. Așadar, instanța, în primul rând, trebuie să constate valoarea faptelor unanim cunoscute pentru un proces concret, incluzându-le în obiectul probațiunii. Ulterior urmează declararea notorietății lor și administrarea informației necesare [3, p.535].

Pentru ca un fapt să fie declarat notoriu trebuie întrunite cumulativ două elemente:

În primul rând, *elementul obiectiv*, care constă în necesitatea cunoașterii lui de către un cerc larg de persoane. Metodele prin care faptele devin cunoscute tu-

turor sunt diferite: discursuri publice, comunicate oficiale, aflarea mai multor persoane într-o anumită situație etc. La etapa actuală ele devin cunoscute unui cerc larg de persoane prin mijloacele de informare în masă: presa, televiziunea, radio și, desigur, prin intermediul rețelei Internet, aceste modalități sunt influențate de progresele științifice.

Pentru o viziune clară trebuie de analizat și aspectul ce vizează momentul aflării faptului, astfel este discutabil dacă faptul trebuie deja să fie cunoscut când a apărut litigiul sau poate fi ușor aflat din surse veridice după momentul apariției litigiului. Considerăm că la etapa actuală de dezvoltare a tehnologiilor informaționale este tot mai des abordată influența Internetului asupra notorietății faptelor. Indubitabil faptele plasate pe site-uri sunt ușor de accesat, atât înaintea intentării procesului civil cât și după, dar oare aceasta le face notorii? Deși, legislația Republicii Moldova nu prevede aceste aspecte, totuși considerăm că circumstanțele pe care judecătorul nu le cunoștea înainte de intentarea procesului, dar care pot fi ușor accesate pe site-uri *oficiale* pot fi considerate ca notorii, deoarece le poate accesa foarte ușor și aceste surse sunt credibile. Pentru a fixa această informație este necesar de menționat data și ora accesării site-ului deoarece acesta poate fi modificat. În SUA unde aplicabilitatea faptelor notorii e foarte mare și cu tradiții, Curtea de Apel examinând apelul împotriva unei hotărâri judecătorești a casat hotărârea pentru aplicarea incorectă a normelor cu privire la faptele notorii, deoarece instanța nu a considerat ca și notoriu un fapt care putea fi ușor stabilit prin accesarea site-ului Centrului național de protecției a datelor cu caracter personal[4, p.664] (Cauza versus Dunlap 330F,3d 919, 927 (7 Cir. 2003)).

Condiția întrunirii elementului obiectiv nu implică cunoașterea obligatorie a faptului de către toți participanții la proces. Or, aceștia în mod firesc ar trebui să le cunoască.

În al doilea rând, *elementul subiectiv* care prezintă cerința înaintată față de un fapt care constă în necesitatea cunoașterii lui de către instanța care este investită cu judecarea cauzei în care se cere constatarea notorietății faptului. Dacă instanța nu cunoaște despre un fapt, pe care unul din participanți cere a-l declara notoriu, va cere probe nu pentru a dovedi notorietatea lui, ci existența acestuia, ca și a altor circumstanțe importante pentru soluționarea justă a cauzei. Altfel spus, necunoașterea faptului de către instanță și imposibilitatea aflării informației din surse veridice, transformă faptul din notoriu într-un fapt material-juridic obișnuit care trebuie dovedit.

O altă caracteristică este dependența faptelor notorii de teritoriu în care se invocă și în temeiul acestor particularități putem evidenția câteva categorii de fapte unanim cunoscute:

– Fapte *universale*. De exemplu, începutul celui de al doilea război mondial – 1 septembrie 1939; accidentul de la Cernobîl – 26 aprilie 1986 etc. Aceste fapte

sunt cunoscute de un cerc foarte larg de persoane și practic sunt excluse situațiile în care un om rațional cu un nivel mediu de cultură generală să nu le cunoască.

– Fapte cunoscute *pe teritoriul țării* noastre. Spre exemplu, la 7 aprilie 2009, în Chișinău, au avut loc manifestații de contestare ale alegerilor parlamentare din Republica Moldova. Aceste fapte sunt cunoscute de majoritatea persoanelor care locuiesc în țară, și deci și de judecătorii, care sunt cetățeni ai Republicii Moldova.

– Fapte cunoscute *în teritoriul unei localități*: inundațiile, incendiile etc. De obicei, acestea sunt cunoscute de persoanele care locuiesc pe teritoriul în care s-au produs aceste calamități și de judecătorii din această circumscripție. Deoarece, ele nu sunt cunoscute pe teritoriul întregii țări și, în momentul în care va fi atacată hotărârea judecătorească în instanța ierarhic superioară, judecătorii acestei instanțe care, de regulă, se află într-o altă localitate, nu vor cunoaște respectiva situație. Pentru a garanta eficacitatea justiției, instanța va face o mențiune în partea motivată a hotărârii despre notorietatea publică a acestui fapt, pentru ca instanța de control să înțeleagă esența degrevării de probațiune, constatând că faptul dat este unanim cunoscut într-o anumită localitate.

În acest context trebuie să delimităm faptele notorii de cele cunoscute personal de judecător, întrucât este posibil ca uneori judecătorul să aibă personal cunoștința de raporturile dintre părți, aceasta mai ales în localitățile relativ mici din Republica Moldova, însă aceste fapte nu pot fi declarate unanim recunoscute, nici măcar local, deoarece nu este întrunit elementul obiectiv și aceste fapte vor fi probate nemijlocit în instanța de judecată

Efectul prejudicial al hotărârii judecătorești. Hotărârea judecătorească reprezintă actul final și de dispoziție al instanței prin care se soluționează litigiul dintre părți. Hotărârea judecătorească irevocabilă obține autoritate de lucru judecat și, deci, devine obligatorie, executorie, exclusivă, cu efect prejudicial și incontestabilă.

Grație prejudicialității, faptele și raporturile juridice stabilite anterior printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă sunt obligatorii pentru instanța care judecă o altă pricină și nu se cer a fi dovedite din nou *dacă participă aceleași persoane* (art. 123 alin. (2) CPC).

Prejudicialitatea implică raportul dintre actele judecătorești. Aceasta apare dacă există cel puțin două acte, unul dintre care stabilești anumite circumstanțe, care ulterior vor fi „transmise” celui alt fără a fi probate suplimentar. Această relație este întotdeauna unilaterală și directă, în sens că actul nou care va obține putere de lucru judecat nu va putea influența nicidecum un act anterior, prioritate având cel care primul a căpătat această calitate de lucru judecat [5, p.17]. Această relația dintre actele judecătorești asigură evitarea adoptării hotărârilor contradictorii în examinarea cauzelor conexe și soluționarea eficientă a cauzelor civile în termeni optimi.

Codul de procedură civilă (art. 123) indică doar hotărârile ca acte ce pot degreva de probațiune, fără a atribui un asemenea efect încheierilor sau ordonanțelor judecătorești.

Alături de actul care degrevează de probațiune, relevante pentru această instituție sunt limitele raportului prejudicial care, sunt cele subiective și obiective.

Limitele subiective rezultă din art.123 alin. (2) CPC „...la care participă aceleași persoane.” Precizăm că trebuie de avut în vedere identitatea juridică a părților, dar nu cea fizică. Astfel, deși reprezentantul contractual al persoanei fizice a participat la judecată, nu se va putea prevala de efectul prejudicial al lucrului judecat într-o cauză viitoare cu oricare din participanții din proces, după cum nici acestuia nu-i vor putea opune efectul lucrului judecat. În schimb, partea care nu a participat personal la judecată, dar a fost reprezentată, deși nu a apărut în fața instanței în mod fizic se va putea prevala sau, după caz, i se va putea opune efectul prejudicial.

Menționăm că în toate cazurile, nu este determinantă participarea efectivă a persoanelor în proces, ci atragerea lor, cu alte cuvinte, participarea în sens procesual. Pentru a argumenta poziția facem referire la art.69 CPC, potrivit căruia *dacă, în urma pronunțării hotărârii, partea în proces obține un drept față de intervenientul accesoriu sau acesta poate înainta pretenții împotriva ei, partea interesată este obligată să-l înștiințeze despre pornirea procesului și să prezinte în judecată un demers, solicitînd introducerea lui în proces. În acest scop, partea interesată depune în judecată o cerere, copia de pe care o expediază intervenientului accesoriu, precum și explicația dreptului acestuia de a interveni în proces în timp de 15 zile. În caz de examinare a cauzei fără ca partea interesată să atragă în proces intervenientul accesoriu, faptele și raporturile juridice stabilite prin hotărîre judecătorească irevocabilă nu au efecte juridice la examinarea acțiunii de regres depuse împotriva intervenientului. În proces fără motive întemeiate a intervenientului accesoriu, înștiințat în modul stabilit de lege, îl decade din dreptul de a dovedi că litigiul a fost soluționat greșit din cauza incorectitudinii în proces a părții la care urma să se alăture în măsura în care nu dovedește că explicațiile, acțiunile și mijloacele de apărare ale părții au fost greșite din intenție sau din culpă gravă.*

În acest context prezintă interes și prejudicialitatea în cazul înaintării acțiunilor pentru apărarea drepturilor și intereselor unui număr nedeterminat de persoane, deoarece la momentul soluționării cauzei nu se cunoaște numărul și identitatea persoanelor în favoarea cărora se înaintează această acțiune. Soluția trebuie să permită degrevarea de probațiune ori de câte ori într-o cauză ulterioară se va examina un raport juridic sau un fapt ce are conexiune obiectiva cu cele stabilite într-un asemenea proces, dacă va participa același pârât și orice persoană în interesele căruia s-a înaintat acțiunea.

Concomitent cu limitele subiective, există și limite obiective, grație cărora sunt clarificate circumstanțele care, odată stabilite, ulterior nu vor necesita probare. La limitele obiective se referă faptele și raporturile juridice stabilite în hotărârea judecătorească anterioară. În argumentarea acestei teze enunțăm art.123 alin. (2) și art. 254 alin. (3) CPC care stabilesc că părțile și ceilalți participanți la proces, precum și succesorii lor în drepturi nu pot să conteste în alt proces faptele și raporturile juridice stabilite în hotărârea judecătorească irevocabilă.

Prejudicialitatea *faptelor* semnifică importanță juridică a unui fapt pentru două sau mai multe raporturi juridice. Dacă într-un proces acest fapt a fost constatat, la soluționarea altei cauze, care rezultă dintr-un alt raport juridic, instanța nu va mai cere probarea lui, dar se va folosi de rezultatele din procesul anterior. Ca exemplu, pot fi faptele stabilite în hotărârea inițială pentru acțiunile de regres.

Prejudicialitatea *raporturilor juridice* presupune că hotărârea instanței va fi obligatorie nu numai în vederea faptelor constatate, dar și pentru concluziile instanței în temeiul acestor fapte, referitor la drepturile și obligațiile părților [6, p.164].

În doctrină sunt opinii diferite în privința soluției care trebuie optată în cazul în care limitele obiective ale prejudicialității intră în contradicție cu materialele dosarului și cu intima convingere a judecătorului. Legislația procesuală nu indică cum trebuie să procedeze judecătorul în acest caz. Unii procesualiști consideră că aceste fapte nu fac parte din obiectul probațiunii și respectiv sunt prezumate ca fiind adevărate [1, p.16-17]. Alții însă, susțin că dacă judecătorul are dubii în privința veridicității unui asemenea fapt, el este în drept să-l examineze, [7, p.30-35]căci această soluție ar fi un mod de înlăturare a greșelilor și ar preveni „lanțul” hotărârilor ilegale și netemeinice. Cu toate acestea nu putem fi de acord cu poziția care permite adoptarea deciziilor ce se contrazic pentru cazuri care au elemente comune. Legiuitorul moldav a optat pentru prima soluție.

Faptele constatate printr-un act al autorității publice nu au putere de lucru judecat pentru instanță și pot fi contestate în condițiile legii.

Efectul prejudicial al sentinței penale. Legislația procesuală prevede că sentința pronunțată de instanța judecătorească într-o cauză penală este obligatorie pentru instanța chemată să se pronunțe asupra efectelor juridice civile ale actelor persoanei împotriva căreia s-a pronunțat sentința sau hotărârea numai dacă aceste acte au avut loc și numai în măsura în care au fost săvârșite de persoana în cauză (art. 123 alin. (3) CPC).

Pentru ca sentința penală să degreveze de probațiune în examinarea cauzelor civile, trebuie să fie întrunite cumulativ următoarele condiții:

a) sentința pronunțată să aparțină unei instanțe penale. Această cerință poate fi dedusă în mod neîndoielnic chiar din dispozițiile art. 123 alin. (3) CPC;

b) sentința instanței penale să fi rămas irevocabilă. Condiția este întru totul firească, căci numai așa se poate impune autoritatea soluției pronunțate de către instanța penală. Aici menționăm că sentința poate fi atât de condamnare, cât și de achitare. Bunăoară, achitarea inculpatului în procesul penal nu atrage neapărat respingerea ca neîntemeiată a acțiunii civile în despăgubiri îndreptată împotriva sa. Astfel, acțiunea civilă este admisibilă când achitarea s-a dispus pe motiv că fapta nu prezintă pericolul social al unei infracțiuni, ori există o cauză care înlătură caracterul penal al faptei sau lipsește unul din elementele constitutive ale infracțiunii etc. Dacă însă sentința de achitare are ca temei inexistența faptei sau, deși fapta există, nu a fost săvârșită de inculpat, cererea în despăgubiri pornită de partea vătămată împotriva sa se va respinge ca neîntemeiată;

c) sentința penală să fie anterioară hotărârii civile. Este o condiție evidentă. În realitate se pot distinge următoarele situații: instanța penală și instanța civilă au fost sesizate concomitent, cea dintâi pentru soluționarea cauzei penale, iar cea de-a doua pentru soluționarea acțiunii civile; înainte de a fi fost pusă în mișcare cauza penală, partea vătămată s-a adresat instanței civile, ulterior pornindu-se și cauza penală; pentru asemenea cazuri art. 261 alin. (1) lit. h) CPC stabilește un caz de suspendare facultativă a judecării civile „când pricina nu poate fi judecată înainte de soluționarea unei altei pricini conexe”.

Cauza de suspendare facultativă este de asemenea aplicabilă, atunci când :

– numai instanța penală a fost sesizată, cu soluționarea laturii penale, cât privește latura civilă, partea vătămată optează pentru o acțiune separată, introdusă la instanța civilă.

Probabil, cea mai controversată discuție referitor la această instituție vizează limitele obiective și subiective ale sentinței. Legea prevede expres limite mult mai restrânse sentinței penale în raport cu hotărârea civilă anterioară, rezumându-se la faptul dacă infracțiunea a avut loc și numai în măsura în care au fost săvârșite de o anumită persoană. Degrevarea de probațiune se manifestă pentru aceste chestiuni, celelalte fapte însă necesită a fi stabilite în ordine generală. Inclusiv și în cazul în care instanța penală s-a referit și la alte momente, în special la mărimea prejudiciului, când acesta este necesar pentru calificarea infracțiunii. În procedură civilă se va mai constata încă odată acest fapt cu posibilitatea evaluării unui quantum diferit, deoarece procesul de probație cu toate elementele sale în procesul penal este diferit de cel civil.

Unii autori consideră ca limitele indicate în Codul de Procedură Civilă sunt nejustificate și că și de la regula nominalizată în lege sunt posibile excepții, în cazul în care în procesul penal s-a soluționat și litigiul civil prin acțiune civilă (art.219-226 Cod de procedură penală). Și asta, dacă raportul juridic civil astfel constatat va avea tangențe într-o altă cauză civilă, atunci efect prejudicial vor avea toate faptele constatate prin sentință, [8, p.65-66] nu doar cele prevăzute de art. 123 alin.(2) CPC.

Referitor la limitele subiective autoritatea de lucru judecat a sentinței penale referitoare la aceste elemente are efecte *erga omnes*, chiar și pentru persoanele care nu au participat la proces. Deci, interesează numai identitatea persoanei inculpatului.

Recunoașterea faptelor de către una din părți. Literatura de specialitate apreciază recunoașterea de către una din părți a unui fapt pe care cealaltă își întemeiază pretențiile sale ca fiind de natură să producă efecte probatorii împotriva celei ce a făcut-o, scutind cealaltă parte de prezentarea probelor pentru dovedirea acestuia.

Recunoașterea își pierde valabilitatea numai dacă partea care a recunoscut faptele dovedește că mărturisirea lor nu corespunde adevărului, ci este rezultatul unei erori. În cazul când instanța judecătorească are îndoieli referitor la recunoașterea efectuată, constatând că s-a procedat astfel pentru tănuirea circumstanțelor reale ale cauzei ori în urma unei înșelăciuni, violențe, amenințări sau erori, ea va respinge printr-o încheiere recunoașterea. În acest caz, faptele ce au fost recunoscute urmează a fi dovedite în baza regulilor generale. Recunoașterea faptelor efectuată în primă instanță își păstrează veridicitatea și în instanțele ierarhic superioare (art. 131 CPC).

Deși, recunoașterea nu mai este considerată, ca în trecut, „regină a probelor” (*probanto probatissima*), își păstrează și în prezent utilitatea practică. Forța sa este în însuși actul de voință al părții, căci dacă partea face unele declarații potrivnice propriilor sale interese, explicația unei atare atitudini rezidă în faptul că ea corespunde, cel mai adesea, realității.

Recunoașterea nu trebuie privită sub raportul consecințelor ce le determină exclusiv ca un act de voință, adică nici ca renunțare, nici ca dispoziție. Ea este un mijloc de probă, întocmai ca și înscrisurile, care constituie în fapt o mărturisire anticipată sau ca depozițiile martorilor [9, p. 169].

Dacă examinăm natura juridică a acestui temei ce eliberează de probare, observăm că recunoașterea faptelor nu este necondiționată și obligatorie pentru instanța de judecată. Dimpotrivă, e particulară și relativă, căci de fapt dacă judecătorul va avea temeiuri pentru a considera că ea se face având ca scop ascunderea realității sau asupra părții s-a exercitat presiune sau aceasta a fost indusă în eroare, atunci faptul recunoscut va fi probat în ordine generală. Deci, natura sa va depinde în principiu de voința judecătorului, bazată pe intima convingere. Unii autori afirmă în acest context, că recunoașterea nu cere ulterior confirmarea faptelor prin probe, dar ea nu înlătură probele anterioare. Cu alte cuvinte, dacă mărturisirea vine în contradicție cu materialele din dosar, atunci ea nu obliga instanța și se apreciază ca și celelalte mijloace de probă.

În dreptul nostru recunoașterea faptului nu are o valoare probatorie absolută. Prin urmare, este lăsată la libera apreciere a judecătorului. Acesta este în drept să evalueze recunoașterea făcută de parte și să o rețină în întregime sau numai în parte.

Caracterizând multiaspectual recunoașterea, remarcăm că este aceea explicație care constă în recunoașterea sau încuviințarea de către o parte a circumstanțelor pe care cealaltă parte își întemeiază pretențiile sau obiecțiile, având ca rezultat liberarea de obligația dovedirii lor. Deși am examinat recunoașterea faptului în contextul temeiurilor de degrevare de probațiune, trebuie să menționăm că:

- este un act unilateral de voință, în principiu, irevocabil;
- este un act personal, săvârșit de titularul dreptului material;
- trebuie să provină de la o persoană capabilă și conștientă, declarantul știind că făcând mărturisirea, aceasta va putea fi întrebuințată împotriva sa;
- voința de a recunoaște trebuie să fie neechivocă, sinceră, adevărată și nevi-ciată. În cazul în care instanța are îndoieli referitor la recunoașterea făcută, constatând că s-a procedat astfel pentru tănuirea circumstanțelor reale ale pricinii ori în urma unei înșelăciuni, violențe, amenințări, ea va respinge printr-o încheiere recunoașterea. În acest caz, faptele recunoscute urmează a fi dovedite în baza regulilor generale (art.131 alin. (6) CPC);
- în principiu, recunoașterea trebuie să fie expresă, să provină dintr-o vo-ință explicit exprimată, tocmai în scopul de a face mărturisirea. [9, p. 169]

La rândul său, recunoașterea poate fi clasificată în funcție de volumul faptelor recunoscute în: *totală* – când sunt recunoscute toate faptele pe care se întemeiază acțiunea și *parțială* – când partea recunoaște doar câteva fapte importante pentru soluționarea justă a cauzei, iar celelalte necesită a fi probate.

După structură, îndochină se disting trei feluri de mărturisiri: mărturisirea simplă sau fără rezerve (exemplu: *la întrebarea dacă a primit 500 lei ca împrumut partea răspunde: Da, recunosc*); mărturisirea calificată (exemplu: *la întrebarea de mai sus se răspunde: Da, am primit, dar nu ca împrumut, ci ca preț al unei cărți pe care i-am vândut-o*); mărturisirea complexă (exemplu: *la aceeași întrebare, se răspunde: Da, am primit, dari-am restituit*), prin care se recunoaște de către pârât a faptului pretins de reclamant, dar și a unui alt fapt, ulterior, care îl anihilează pe primul.

Existența în legislație și aplicarea în practică a temeiurilor ce degrează de probațiune facilitează procesul de constatare a faptelor care au importanță pentru soluționarea justă a cauzei și favorizează soluționarea în termen rezonabil al litigiilor civile.

Referințe bibliografice:

1. Мохов А. А. Подлежат ли доказыванию, факты не подлежащие доказыванию. În: Арбитражный и гражданский процесс, nr. 5, 2002.
2. Афанасьев С.Ф., Зайцев А.И. Гражданский процесс. Москва: Норма, 2004.

3. Юдельсон К. С. Проблемы доказывания в советской гражданском процессе. Москва:Госюриздат, 1951.
4. Olin Guy Wellborn III, CasesandMaterials on The Rules of Evidence, FourthEdition,Hardcover, Thomson West, 2007.
5. Безруков А. Преюдициальная связь судебных актов. Автореферат, 2005.
6. Гурвич М.А. Судебное решение. Москва: Юридическая литература,1976.
7. Папкина О. А. Судебное доказывание и усмотрение суда в гражданском процессе. În: Государство и право, Nr. 2, 2000.
8. Березий А, Мусин В. О преюдиции судебных актов. În: Вестник Высшего Арбитражного Суда РФ, nr. 6, 2001.
9. Deleanu I. Tratat de procedură civilă. Vol.I. Arad: Servo-Sat, 2000.